

Původci respiračních nákaz

Filip Růžička

Mikrobiologický ústav LF MU a FN u sv. Anny v Brně

Přednáška pro PŘF

Normální mikroflóra DC

Dutina nosní – nespecifická mikroflóra - přechod mezi mikroflórou kůže a hltanu (stafylokoky, streptokoky aj.)

Hltan a dutina ústní

jedno z nejrozsáhlejších mikrobiálních společenství (odhadem přes **700 rodů**)

Organizovaná struktura – orální biofilm

- **Stálá** – komenzálové
- **Přechodná**

ústní streptokoky, neisserie, aktinomycety, nevirulentní kmeny hemofilů aj.

Hrtan a okolí – přechodná, jako v hltanu, ale v menším množství

Plíce a dolní dýchací cesty - za normálních okolností bez mikrobů

	Fakultativně anaerobní	Striktně anaerobní	Fakultativně anaerobní	Striktně anaerobní
	Grampozitivní		Gramnegativní	
Koky	<i>Streptococcus</i> <i>Micrococcus</i>	<i>Peptostreptococcus</i> <i>Peptococcus</i>	<i>Neisseria</i> <i>Moraxella</i>	<i>Veillonella</i> <i>Bacteroides</i>
Tyčky	<i>Actinomyces</i> <i>Bacterionema</i> <i>Rothia</i> <i>Nocardia</i> <i>Lactobacillus</i> <i>Corynebacterium</i>	<i>Actinomyces</i> <i>Arachnia</i> <i>Eubacterium</i> <i>Propionibacterium</i> <i>Bifidobacterium</i>	<i>Actinobacillus</i> <i>Capnocytophaga</i> <i>Eikenella</i> <i>Haemophilus</i>	<i>Fusobacterium</i> <i>Wolinella</i> <i>Leptotrichia</i> <i>Selenomonas</i> <i>Prevotella</i> <i>Campylobacter</i> <i>Porphyromonas</i>
Další mikroorganismy	<i>Treponema</i> <i>Mycoplasma</i>	<i>Candida</i> <i>Saccharoyces</i>	<i>Entamoeba gingivalis</i> <i>Trichomonas tenax</i>	

Význam respiračních nákaz

Jsou **nejčastější** v ordinaci praktického lékaře (respirační trakt = ideální inkubátor)

Mají obrovský **ekonomický dopad** na hospodářství vůbec a zdravotnictví zvláště

Mají sklon vyskytovat se v kolektivech a občas probíhat v podobě **epidemií**

$\frac{3}{4}$ respiračních infekcí (a u dětí ještě více) **vyvolávají viry** (→ ATB jsou často zbytečná)

Bakteriální agens DC

- Akutní infekce: většinou sekundární

Staph. aureus,

Haem. influenzae,

Strep. pneumoniae

Moraxella catarrhalis aj.

Legionella sp.

- Chronické infekce:

Klebsiella ozaenae, Kl. Rhinoscleromatis

Mykobakteria

- Bakteriální agens vyvolávající atypické pneumonie

(diagnostikují je ale laboratoře virologické)

Mycoplasma pneumoniae – nejčastější

Coxiella burnetii – původce Q-horečky

Chlamydia psittaci – původce ornitózy

Chlamydia pneumoniae

Nejdůležitější a nejčastější **respirační viry**

- viry chřipky A a B
- adenoviry
- RSV a metapneumoviry
- viry parainfluenzy (typ 1+3 = *Respirovirus*, typ 2+4 = *Rubulavirus*)
- rinoviry
- koronaviry (vč. původce SARS)

Méně častá **virová agens**

- HSV,
- coxsackieviry
- Echoviry
- EBV
- virus Ťahyňa

Lokalizace infekce v respiračním traktu

Z lokalizace infekce vyplývají klinické příznaky

Lze usuzovat na etiologii

Proto je třeba rozlišovat infekce:

- **horních cest dýchacích** a vedlejších orgánů
- **dolních cest dýchacích**
- **plic**

Infekce HCD a přilehlých orgánů

- infekce **nosu a nosohltanu**
- infekce **orofaryngu včetně tonzil**
- infekce **vedlejších dutin** nosních
- infekce **středního ucha**
- infekce **spojivek**

Etiologie infekcí nosu a nosohltanu

Viry

nejčastější („common cold“, rýma):

přes 50 % rhinoviry

pak koronaviry

zbytek ostatní respirační viry (ne chřipka!)

Bakterie:

Akutní infekce (většinou sekundární)

Staph. aureus, Haem. influenzae,

Str. pneumoniae, Str. β-hemolytické,

Moraxella catarrhalis

Chronické infekce:

Klebsiella ozaenae, Kl. rhinoscleromatis

Diagnostika a léčba infekcí nosu a nosohltanu

Odlišit virovou etiologii od bakteriální

Mikrobiologická diagnostika je u akutních infekcí obvykle zbytečná (ani hlenohnisavý sekret není důvodem provádět bakteriologické vyšetření)

Léčba symptomatická (čaj, případně antipyretikum).
Antibiotická léčba není u akutních infekcí obvykle indikována, a to ani lokální.

Déle trvající infekce (>10 – 14 dnů) či při komplikacích, je na místě vyšetření výtěru z nosu, příp. cílená léčba antibiotiky dle citlivosti

Etiologie sinusitid a otitis media

Akutní sinusitidy a otitidy

zahajují obvykle respirační viry či *M. pneumoniae* (myringitis)

Sekundární hnisavé záněty

Str. pneumoniae,

Haem. influenzae typ b,

Moraxella catarrhalis

Staph. aureus

Str. pyogenes

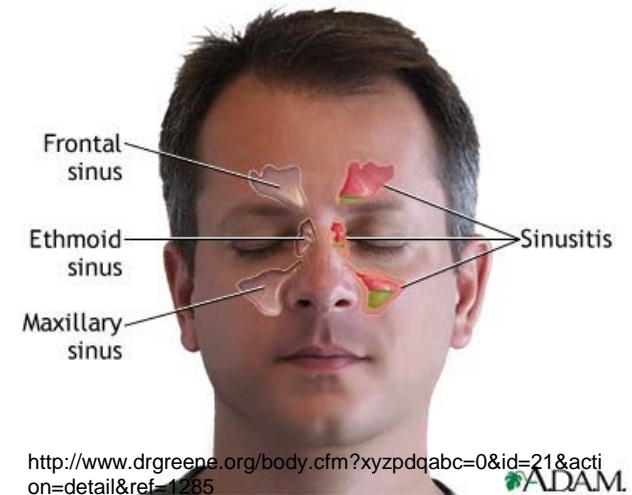
i anaeroby: *Bacteroides*, *Prevotella*, *Porphyromonas*, *Peptostreptococcus*

Komplikace: mastoiditis, meningitis purulenta

Sinusitis acuta

Přechodný zánětlivý nálezn v dutinách při akutní inf. HCD není důvodem k léčbě (ani při rtg nálezu)

Bolestivý zánět dutin > týden,
s bolestí zubů, hlavy, horečkou,
podrážděným trojklanným nervem

Diagnostika (ne výtěr z nosu či krku)

správně provedený **výplach dutin** na ORL
(ne borovou vodou!!)

Terapie - dekongesce sliznic, mukolytika aj....

- ORL zákrok

- amoxicilin, příp makrolidy či kotrimoxazol

Zánět zevního zvukovodu – otitis externa

St. aureus aj.

Zánět středního ucha – otitis media

často u dětí (krátká, vodorovná Eust. trubice)

Původci: *Strp. pneumoniae*,
Haem. influenzae,
Moraxella catarrhalis,
S. pyogenes, *S. aureus*

Viry > 40 % (*RSV*, *Parainfluenza aj.*)

U chronických - i G- tyčinky

Diagnostika : Klinické příznaky (zánět, ↑ t, nereaguje na protizánětl.)

Mikrobiologické vyšetření **hnisavé tekutiny** odebrané
při paracentéze

Terapie: protizánětlivá léčba, paracentéza → ATB (AminoPNC, Makrolidy)

Prevence: konjug. vakcína (děti, LyT) X polysach. vakcína (dospělí, LyB)

Konjunktivitidy

Nejčastěji virové, obvykle doprovázejí akutní záněty HCD

typicky adenoviry: folikulární konjunktivitida,
faryngokonjunktivální horečka (adenoviry 3, 7), epidemická
keratokonjunktivitida (adenov. 8,19)
hemorrhagická konjunktivitida (enterovirus 70)
herpetická keratokonjunktivitida (HSV)

Bakteriální - akutní - hnisavé: *Str. pneumoniae*, *Staph. aureus*,
u dětí i jiné

- **inkluzní:** *Ch. trachomatis* D-K

- **chronické:** *Staph. aureus*, *Ch. trachomatis* A-C

Alergické

Infekce orofaryngu (pharyngitis, tonsilopharyngitis)

Akutní tonsilitidy a faryngitidy:

Většinou virové (rhinoviry, koronaviry, adenoviry, EBV – inf. mononukl., coxsackieviry – herpangina)

Bakterie: *Str. pyogenes* (= *Str. β*-hem. skup. A)

β-hem. streptokoky skup. C, F, G,
Str. pneumoniae, *Staph. aureus*, *Arcanobacterium haemolyticum*, hemofily?, meningokoky?, anaeroby?

Vzácné, ale důležité: *Corynebacterium diphtheriae*,
Neisseria gonorrhoeae

Diagnostika: výtěr z krku (tonsil) ? bakteriální původ a identif. původce
vyšetření **CRP** (zvýšený u bakteriálních infekcí), **FW**, **ASLO**

Terapie

- *Str. pyogenes*: V-PNC / Makrolidy /CLI

Infekce DCD

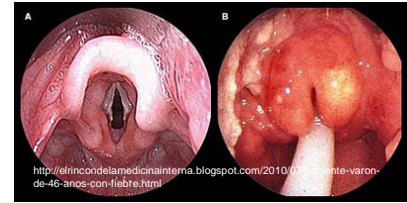
- infekce **příklopky hrtanové** - epiglottis
- infekce **laryngu a trachey**
- infekce **bronchů**
- infekce **bronchiolů**

Infekce plic

Epiglottitis acuta

Závažné onemocnění

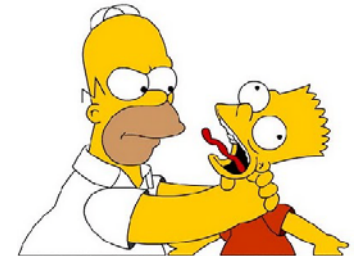
rychlá progrese – od počátečních příznaků k počátku dušení většinou 2 – 4 hodiny hrozí **udušení dítěte!**

Prakticky **jediný významný původce:**

Haemophilus influenzae typ b

Příznaky: bolesti v krku, porucha polykání a horečka, cirkumorální výbled, příznak trojnožky a horké brambory dech. obtíže a **stridor** (expiračně inspirační)

Terapie:

Transport (RZP) → **Hospitalizace**

Nepokládat na záda – může zapříčinit okamžitou zástavu dýchání

Netraumatizova (nesnažit se o odběr na bakteriologické vyšetření)

Při dušení - **intubace, koniopunkci či koniotomii**

Laryngitidy a tracheitidy

Nejčastěji postihuje kojence a malé děti

Typický je štěkavý kašel s namáhavým vdechem

Původci jsou obvykle respirační viry, ale jiné než u nasofaryngitid (viry parainfluenzy, chřipky A a RSV)

Z bakterií: *Ch. pneumoniae*, *Mycopl. pneumoniae*,
sekundárně - *Staph. aureus* a *Haem. influenzae*

Laryngotracheitis pseudomembranosa

(croup): *Corynebacterium diphtheriae*

Diagnostika: mikrobiologické vyšetření se tedy až na výjimky (chronické stavy) neprovádí

Léčba symptomatická. Antibiotika jen v případě bakteriálních komplikací

Laryngotracheobronchitis acuta	Epiglottitis acuta
virus (Parainf. 2, Infl. A a B aj.)	bakterie (<i>Hemofilus influenzae</i>)
nejmenší děti	starší děti
vzniká náhle, v noci, „z plného zdraví“, dramatický začátek při probuzení	postupná progrese, zhoršení může nastat po celý den, během hodin
bez teploty, případně subfebrilie	horečka, schvácenost, dítě prošedává
inspirační, ostrý stridor	inspiračně – expirační (tremolující) stridor
chrapot, až afonie	odmítá mluvit pro bolest
štěkavý kašel (kokrhavý, ovčí)	snaha nekašlat pro bolest
polyká dobře	polykání bolí, dítě nepolyká, sliní
ostrý okraj epiglottis	epiglottis oteklá, až balónovitá, zarudlá
dítě neklidné	dítě nápadně klidné, soustředěné na dýchání, vynucuje si polohu vsedě
bez větší laboratorní odezvy	leukocytóza, zvýšení FW

Etiologie bronchitid

Akutní:

Viry: chřipky, parainfluenzy, adenoviry, RSV

Bakterie, sekundárně po virech: pneumokoky, hemofily, stafylokoky, moraxely

Bakterie, primárně: *Mycoplasma pneumoniae*,
Ch.pneumoniae, *Bordetella pertussis*

Chronické (cystická fibróza):

Pseudomonas aeruginosa, *Burholderia cepacia*

Diagnostika: klinické vyšetření

Laboratorní vyšetřování

- sputum
- krev na serologické (mykoplasmata a chlamydie).

Terapie akutních bronchitid

- symptomatická
- ATB jen u závažných bakteriálních infekcí (ne u virů)

AMX, AMC, CEF2, OXA, COT

Streptokoky - PNC

Mykoplasmata a chlamydie - tet nebo makrolidy

Bordatelly – ERY

Etiologie bronchiolitid

Izolovaná bronchiolitida jen u kojenců

Pneumovirus (= respirační syncytiální virus, RSV)

Metapneumovirus

Záněť plic – pneumonie

- Heterogenní skupinu onemocnění,
- Patologicko-anatomicky - záněť v oblasti respiračních bronchiolů, plicního intersticia a přilehlých alveolů.
- Nejčastější plicní onemocnění.
- Dle WHO - třetí nejčastější příčina úmrtí ve světě

Incidence v ČR okolo 80-150 tis./ročně

20 tis. Hospitalizací

2,5 tis. úmrtí, tj. v r. 1999 23,9/100 000

Incidence pneumonií je výrazně závislá na věku

(>75 let je incidence asi 10x vyšší než u nemocných < 75 let)

- Značný socio-ekonomický dopad.

Rozdělení pneumonií

Klinický obraz - Typická pneumonie
- Atypická pneumonie

Patologicko anatomický obraz - Lalokové pneumonie
- Lalůčkové pneumonie
- Intersticiální – s postižením intersticiální tkáně

Epidemiologické hledisko - Komunitní pneumonie
- Nozokomiální pneumonie

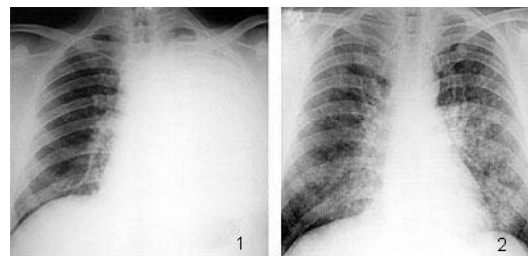
Etiologie - Klasické bakteriální komunitní pneumonie
- Nozokomiální pneumonie
- Pneumonie způsobené mykoplazmaty a chlamydiemi
- Legionelové p.
- Virové p.
- Infekce plic způsobené mykobakteriemi
    Mycobacterium tuberculosis
    atypická mykobaktéria – *M. avium-intracellulare*, *M. kansasii*, *M. xenopi*
- Infekce plic způsobené aktinomycetami a nokardiami
- Mykotické infekce plic (Aspergillózy aj.)
- Pneumocystová pneumonie
- Infekce plic způsobené parazity (*Ascaris lumbricoides* aj.)

Průběh onemocnění - Akutní pneumonie
- Chronická – zánět trvající déle než 3 měsíce
- Recidivující – opakovaný zánět v téže lokalizaci
- Migrující – plicní infiltráty migrují, různá doba a různé části plic

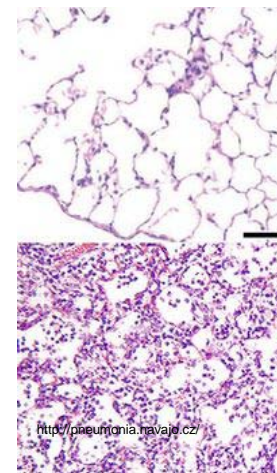
Klinický obraz

Typická pneumonie

- Zánět **bronchiolů a alveolů** s tvorbou exsudátu, postižení celého laloku (**lobární pneumonie**), segmentu (**segmentální nebo lobulární pneumonie**), přestup z bronchů na alveoly s tvorbou nerespektující hranice laloků a segmentů (**bronchopneumonie**)
- Etiologie - **klasické bakteriální patogeny** (*S. pneumoniae*, *S. pyogenes*, *S. aureus*, *H. influenzae*, *K. pneumoniae* aj.)
- Rychlý nástup **typických symptomů** pneumonie (horečka, kašel a dušnost, poslechový nález)
- **Charakteristický rtg. obraz** (infiltrát, konsolidace)

Obr. 1 – Alární pneumonie vlevo (etiologické agens nezjištěno)
Obr. 2 – Oboustranná intersticiální pneumonie (*M. pneumoniae* a *C. pneumoniae*)

Atypická pneumonie

- Postižení **intersticia**
- Etiologie - **intracelulární patogeny**: *Chlamydia psittaci*, *Chl. pneumoniae*, *Mycoplasma pneumoniae*, *Legionella sp.*, *Coxiella burnetii*, viry.
- Nástup obtíží obvykle pozvolný s **diskrétní atypickou symptomatologií** celkové „chřipkové“ příznaky - bolesti hlavy, svalů, kloubů, příp. nevolnost, zvracení, teplota zvýšená – subfebrilie; kašel neproduktivní; suchý, dráždivý, často rozsáhlé postižení plicního parenchymu - respirační insuficiencí
- **rozsáhlý radiologický nález** kontrastuje s malým fyzikálním nálezem (rozsáhlé oboustranné změny až pod obrazem „sněhové bouře“).

Záněty plic dle epidemiol. obrazu, typu pacienta a průběhu

Akutní komunitní pneumonie

- u původně zdravých - dospělých
  - dětí
- u oslabených
- po kontaktu se zvířaty

Akutní nosokomiální

- ventilátorové - časné
  - pozdní
- jiné

Subakutní a chronické

Akutní, komunitní pneumonie u původně zdravých – dospělých

- Typické bronchopneumonie a lobární pneumonie:

Streptococcus pneumoniae

Staphylococcus aureus

Haemophilus influenzae typ b

- Atypické pneumonie:

Mycoplasma pneumoniae

Chlamydia pneumoniae

virus chřipky A (jen během epidemie)

Akutní, komunitní pneumonie u původně zdravých – děti

- Typické bronchopneumonie a lobární pneumonie:

Haem. influenzae

Str. pneumoniae

Moraxella catarrhalis

U novorozenců: *Str. agalactiae*
enterobakterie

- Atypické pneumonie:

respirační viry (RSV, chřipka A, adenoviry)

Mycopl. pneumoniae

Ch. pneumoniae

U novorozenců: *Ch. trachomatis* D-K

Akutní, komunitní pneumonie u oslabených

pneumokoky, stafylokoky, hemofily

Klebsiella pneumoniae (alkoholici)

Legionella pneumophila

Ps. aeruginosa, *B. cepacia* (cystická fibróza)

U těžšího postižení imunity – oportunní patogeny

Pneumocystis jirovecii

CMV, herpesviry

atypická mykobakteria

Nocardia asteroides

aspergily, kandidy

Akutní, komunitní pneumonie po kontaktu se zvířaty

Bronchopneumonie

Pasteurella multocida

Francisella tularensis (tularémie)

Atypické pneumonie

Ch. psittaci (ornitóza)

Coxiella burnetii (Q-horečka)

Akutní nosokomiální pneumonie

48 hodin pobytu ve zdravotnickém zařízení

2.nejčastější nozokomiální nákaza, prodloužení hospitalizace

Rizikové faktory: závažnost základního onemocnění, věk, užití diagnostické a terapeutické postupy, nevhodná nebo zbytečná ATB...

Etiologie: Častěji G- organismy (*Kl. pneumoniae*, *E.coli*, *Ps. aeruginosa*, *Acinetobacter*), *Staph. aureus* (ev. MRSA), anaerobní kmeny (*Peptostreptococcus*, *Fusobacterium*, *Bacteroides*), příp. původci jako u CAP. Legionely
Řada infekcí je smíšených (kolem 20%). !!! **Rezistentní kmeny !!!**

Viry (RSV, CMV)

VAP (ventilátorové) > 48–72 hodinách od endotracheální intubace

časné (do 4. dne hospitalizace):

citlivé terénní kmeny respiračních agens

pozdní (od 5. dne hospitalizace):

rezistentní nemocniční kmeny (MRSA, ESBL *Kl. pneumoniae*)

Subakutní a chronické záněty plic

Aspirační pneumonie a plicní abscesy

Prevotella melaninogenica

Bacteroides fragilis

peptokoky a peptostreptokoky

Mykózy (*Aspergillus*..)

Plicní tuberkulóza a mykobakteriózy

Mycobacterium tuberculosis

Mycobacterium bovis

atypická mykobakteria

Diagnostika

Fyzikální nález:

oslabené dýchání, trubicové dýchání, přízvučné chrůpky, třecí šelest, přitlumený poklep, zesílená bronchofonie a fremitus pectoralis - kondenzovaná tkáň lépe vede zvuk

RTG nález

infiltrát v plicní tkáni nodulace, retikulace, rozpady, výpotek

Laboratorní vyšetření

leukocytóza s posunem doleva, vysoká FW až kolem 100/h, CRP > 100, ↑ jaterní testy....

Kultivační vyšetření:

Kultivační vyšetření:

Sputum - nejdostupnější biologický materiál,
40 % pacientů nevykašlává, zpracování do 2 hodin
!!Odlišit kontaminaci florou HDC → mikroskopie
(Leu : epitelie)

Cílené odběry (bronchoskopicky)

Endotracheální aspirát - 10^6 CFU/ml

Bronchialveolární laváž (BAL) - 10^4 CFU/ml

Perbronchiální punkce - aspirát

Trasbronchiální biopsie

Chráněná brush biopsie (PSB) - 10^3 CFU/ml

Punkce pl. Výpotku

Hemokultury- při teplotě nad 38 st C, opakovaně

Sérologická vyšetření

průkaz vzestupu spec. protilátek v séru
(odběry: na začátku onemocnění, za týden po I. odběru, za 3 týdny od začátku onemocnění)

Ch. pneumoniae, *Mycopl. pneumoniae*, *Legionella pneumophila*,
respirační viry, chřipka, CMV, plísně

Vyšetření antigenů - moč, krev

Legionella sp, *Str. pneumoniae*, *Ch. pneumoniae*

Imunofluorescence

viry, *Legionella* sp., *Pneumocystis jiroveci*

PCR metody

atypické patogeny, TBC

Terapie komunitní pneumonie, nekomplikované

Empirické podání ATB do 2-4 hodin od přijetí nebo stanovení dg.

Deeskalace – ŠS ATB → úzkospektré ATB, i.v. → p.o.

Ambulantní

Amoxicilin , event v kombinaci s inhibitory betalaktamáz

Makrolidy: claritromycin , azitromycin: cefuroxim , cefprozil

Cefalosporiny II. generace

Atypická etiologie - **Makrolidy Tetracykliny**

Za hospitalizace

Kombinace ATB - β -laktamové ATB (aminoPNC s inhibitory
+ betalaktamáz, cefotaxim)

makrolid nebo fluorochinolon

Cefalosporiny III generace - cefotaxim, ceftazidim ,ceftriaxom

Fluorochinolony + makrolid

Terapie - nozokomiální pneumonie

Zaměření na G- bakterie a MRSA

aminoPNC s inhibítorem betalaktamázy + AMG (GEN)

piperacilin/tazobaktam + AMG (GEN)

CEF II – IIIg + AMG (GEN)

IMI + AMG (GEN)

ciprofloxacin/ofloxacin + ceftazidim

Cílené konzultace s ATB centrem dle epidemiol. situace

Legionelová pneumonie

klaritromycin/azitromycin + rifampicin +CIP

Děkuji za pozornost

Připomínky a dotazy: fruzic@fnusa.cz